

I N M E M O R I A M

JAROSLAV ŠIDAK

(4. siječnja 1903 – 25. ožujka 1986)

U Zagrebu je u 83. godini preminuo Jaroslav Šidak, historičar koji je u mnogome unaprijedio istraživanja hrvatske i južnoslavenske povijesti, pokrenuo *Historijski zbornik* i odgojio generacije historičara. Osobito ga je zanimao problem Crkve bosanske, pa je s tim u vezi istraživao rukopise koji su potekli iz njezina kruga i o njima pisao u *Slovu*.

Jaroslav Šidak rođen je u Beču u obitelji češkoga podrijetla, koja se od 1909. nastanila u Zagrebu, gdje je završio svoje školovanje: osnovnu školu, klasičnu gimnaziju, studij povijesti i zemljopisa i obranio doktorsku radnju (1935): *Problem bosanske crkve u našoj historiografiji*. Profesorovao je u senjskoj realnoj i zagrebačkoj klasičnoj gimnaziji (1934-1941)); od 1941. radio je u Hrvatskom izdavačkom bibliografskom zavodu kao stalan suradnik Hrvatske enciklopedije; od 1943. do umirovljenja 1973. predavao je opću i hrvatsku povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (neke je kolegije predavao i poslije umirovljenja).

Sve do pedesetih godina težište njegova znanstvenog interesa bilo je istraživanje bosanskoga srednjeg vijeka, a od tada se bavio pretežno novim vijekom, pogotovo XIX. stoljećem. Pisao je o seljačkoj buni 1573, Nikoli Šubiću Zrinskom, o protestantizmu u nas, o Jurju Križaniću i hrvatskom društvu u njegovo doba, o političkoj misli Pavla Rittera Vitezovića, o uroti zrinsko-frankopanskoj, o A. B. Krčeliću, o krugu oko Martinovića i o razvoju zagrebačke Kraljevske akademije. Poznate su njegove studije o Ilirskom pokretu, hrvatskom narodnom preporodu, revoluciji 1848, o političkim i idejnim kretanjima u hrvatskom školstvu u 19. st. Studije o tim i drugim pitanjima objavljene su najprije u časopisima i zbornicima, a potom u knjizi: *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Zagreb 1981, str. 377. Šidak je napisao tekstove iz hrvatske povijesti 1301-1526. i većeg dijela razdoblja 1671-1790. u *Historiji naroda Jugoslavije I i II* (1953, 1959), te iz razdoblja 1860-1883. u kolektivnoj *Povijesti hrvatskoga naroda 1860-1914* (Zagreb 1968). Za Enciklopediju Jugoslavije predlagao je jedinice struke »povijest« i napisao mnoge članke,

među kojima su neki ocijenjeni kao novi originalni (Crkva bosanska, J. Drašković, J. Jelačić, I. Kukuljević, I. Mažuranić, Lj. Gaj, A. Starčević, J. J. Strossmayer, I. I. Tkalec).

Sudjelovao je na kongresima historičara u zemlji i inozemstvu, predsjedao Koordinacionom odboru za pripremu I. kongresa jugoslavenskih historičara. U Moskvi je na Historijskom fakultetu održao jednomjesečni kolegij iz hrvatske povijesti 19. st.; trideset i sedam godina uređivao je kao glavni i odgovorni urednik *Historijski zbornik*, koji je uzdigao na visoku znanstvenu razinu i oko njega okupio mlade historičare, kojima je stalno pomagao. *Historijski je zbornik* »bio velika škola mladih istraživača«. Šidak je mnogo pažnje polagao odgoju mladih znanstvenih kadrova i živio s problemima svojega fakulteta i sveučilišta. Organizirao je i uredio opsežnu spomenicu zagrebačkog sveučilišta, kojom je obilježena 300. obljetnica postojanja (*Spomenica u povodu proslave 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb 1969/70). Za *Spomenicu* je napisao priloge o tristogodišnjem razvoju visokoškolske nastave, Kraljevskoj akademiji znanosti, Sveučilištu do kraja I. svjetskog rata i za vrijeme II. svjetskog rata, o studentskom pokretu do osnivanja Sveučilišta 1874. godine.

Ipak, glavna Šidakova preokupacija bilo je pitanje Crkve bosanske za koje je isticao da je jedno od najtežih i najtvrdih. U vezi s tim proučavao je rukopise koji su izašli iz kruga Crkve bosanske. U rukopisima je, naime, htio provjeriti koliko su ispravne Solovljevljeve tvrdnje da u njima ima dualističkih elemenata. U istraživanjima je otišao dalje od prvotne namjere da rukopise ocjenjuje samo u sklopu problema Crkve bosanske i njezina učenja, pa je u svojim radovima ispravljao dosadašnje opise kao što je to primjer s *Kopitarovim evanđeljem* i zbirkom bosanskih rukopisa u Gosudarstvenoj publicnoj biblioteci u Lenjingradu. Utvrdio je bosansko podrijetlo *Mletačkog zbornika*. Štoviše — utvrdio je da je *Mletački zbornik* srodan s *Hvalovim zbornikom* i pokazao da oba rukopisa imaju zajedničke tekstove, isti raspored, istu raspodjelu zajedničkih tekstova i bogat likovni ukras u boji. Tim činjenicama opovrgao je Solovljevljevu dokumentaciju u vezi s pokušajem da *Hvalov zbornik* isključi iz diskusije o Crkvi bosanskoj kao izuzetak uvjetovan nekim posebnim obzirom prema katoličkoj sredini hercega splitskog Hrvoja. Pokazao je da ostali sačuvani rukopisi Crkve bosanske sadrže uglavnom tekstove evanđelja i da se oni, osim po nekim osobinama u jeziku, pismu i ortografiji, ne razlikuju od drugih crkvenoslavenskih tekstova te vrste. Prema tome u njima nije našao dualističkih elemenata, a nisu ih našli ni drugi (filološka istraživanja Irene Grickat o novopronađenom *Divoševu evanđelju* potvrdila su 1961. bitne rezultate do kojih je došao prof. Šidak tj. da bosanski rukopisi ne sadrže dualističke elemente).

Sve Šidakove studije o bosanskim rukopisima objavljene su u *Slovu: Kopitarovo bosansko evanđelje u sklopu pitanja »Crkve bosanske«*, Slovo 4-5, 1955, 47-62;

Marginalije uz jedan rukopis »Crkve bosanske« u mletačkoj Marciani, Slovo 6-8, 1957, 134-153; *Dva priloga o minijaturama u rukopisima »Crkve bosanske«*, Slovo 9-10, 1960, 201-206; *Bosanski rukopisi u Gosudarstvenoj publichnoj biblioteci u Lenjingradu*, Slovo 17, 1967, 113-124; *O autentičnosti i značenju jedne isprave bosanskog »djeda« (1427)*, Slovo 15-16, 1965, 282-297. Te su studije zajednički s ostalim studijama o Crkvi bosanskoj objavljene u knjizi: *Studije o »Crkvi bosanskoj« i bogumilstvu*, Zagreb 1975, 111-173 (v. recenziju u *Slovu* 25-26, 440-445). U *Slovu* je recenzirao knjige i radove iz problematike bogumilstva i Crkve bosanske: *Problem popa Bogumila u suvremenoj nauci*, Slovo 9-10, 193-197; *Jedan nov prilog poznavanju hrvatsko-čeških odnosa u Husovo doba*, Slovo 9-10, 198-200; *O nekim posljednjim priložima B. Primova problemu bogumilstva*, Slovo 14, 193-197; *A. V. Soloviev, Le testament du gost Radin. Rim 1965. Mandićev zbornik. Str. 141-156*, Slovo 17, 195-199; *D. Angelov - B. Primov - G. Bataklijev, Bogumilstvo u Bălgarija, Vizantija i Zapadna Evropa v izvori. Sofija 1967. str. 234*, Slovo 18-19, 414-421; *Dodatak ocjeni o prilogu A. V. Solovieva, Le testament du gost Radin. (Slovo 17, 1967, 195-199)*, Slovo 18-19, 422-423.

Glede Crkve bosanske Šidak je došao do zaključka da je ona zapravo nekadašnja katolička *Ecclesia bosnensis*, koja je u tridesetim godinama XIII. st. prekinula vezu s Rimom i sačuvala svoju ćirilometodsku baštinu. Time se njegovi zaključci razlikuju od prethodnih prema kojima je Crkva bosanska jedna pravoslavna crkva koja je samo »površinski« došla pod utjecaj hereze (Petranović) ili nikako (Glušac) ili da je ona bila izrazito dualistička sekta (Rački, Solovljev, Kniewald) radikalna ili umjerena koja se s vremenom u ponečemu udaljila od svojega prvotnog učenja ili mu je do kraja ostala vjerna.

Pedesetih godina Šidak se priklonio tezi Račkoga da je Crkva bosanska po karakteru dualistička, jer je tih godina postala pristupačna i poznata nova izvorna grada iz XIII. st. o heretičkoj *Slavenskoj crkvi (Ecclesia Sclavoniae)* u našim krajevima (u kronici ugarskih dominikanaca iz 1259. heretička se crkva »in Bosnia et Dalmatia« naziva *Ecclesia Sclavoniae*). On smatra »da se u osnovnom pitanju o karakteru Crkve bosanske mišljenje F. Račkoga najviše približilo historijskoj istini i da ono zadržava značenje okvira unutar kojega će se i ubuduće nastaviti rad na rješavanju brojnih pojedinačnih pitanja u kompleksu problema Crkve bosanske«. Sintezu svojih i ostalih istraživanja o Crkvi bosanskoj objavio je u članku drugog izdanja Enciklopedije Jugoslavije unutar natuknice: *Bogumili* pod br. 2 (Enciklopedija Jugoslavije, 2, Zagreb 1982, 32-35). Prof. J. Šidak nagrađen je za svoj znanstveni rad Nagradom za životno djelo SR Hrvatske, a o 75. obljetnici života posvećen mu je dvobroj *Historijskog zbornika* (god. XXIX-XXX, Zagreb 1976-77, str. 585) u kojemu je objavljena bibliografija njegovih radova.

Jaroslav Šidak zabilježen je kao historičar koji je svojim istraživanjima, organizacijskom aktivnošću, uredničkom djelatnošću, odgojem znanstvenog i stručnog kadra dao pečat hrvatskoj poslijeratnoj historiografiji. Zapamćen je kao izvrstan predavač i pedagog, koji je briljantnim i temperamentnim predavanjima oduševljavao i poticao svoje slušače. Mi u Staroslavenskom zavodu pamtit ćemo ga kao plodnog suradnika u *Slovu*, jer je u njemu objavio temeljne radove o rukopisima Crkve bosanske. Kao dugogodišnji član republičkih komisija za izdavačku djelatnost J. Šidak pomogao je *Slovu* da redovito dobiva financijska sredstva. Pamtit ćemo ga i po tome što je često i rado dolazio u Staroslavenski zavod. Neka mu je hvala i slava.

Anica Nazor